

Regeringens proposition

1982/83: 69

om tjänstekonstruktionen för studie- och yrkesorientering i grundskolan och gymnasieskolan

beslutad den 2 december 1982

Regeringen förelägger riksdagen vad som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll för den åtgärd och det ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

LENA HJELM-WALLÉN

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att riksdagens beslut om en ny typ av statligt reglerade tjänster för syo-funktionen i grundskolan och gymnasieskolan samt för uppföljande syo upphävs. Detta medför att nuvarande syo-konsulent- och yrkesvalslärartjänster behålls tills vidare. Vidare redovisas vissa utgångspunkter för fortsatta överväganden om tjänstekonstruktionen för syo.

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-12-02

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Sigurdsen, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, S. Andersson, Rainer, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg

Föredragande: statsrådet Hjelm-Wallén

Proposition om tjänstekonstruktionen för studie- och yrkesorientering i grundskolan och gymnasieskolan.

1 Inledning

I propositionen (1981/82: 15) om studie- och yrkesorientering förordades att studie- och yrkesorienteringen (syo) i grund- och gymnasieskola skulle kunna kombineras med undervisning. För att åstadkomma detta föreslog föredraganden, dåvarande statsrådet Tillander, att nya statligt reglerade tjänster skulle införas i grundskolan och gymnasieskolan. I tjänsterna skulle ingå dels syo, dels undervisning i något eller några ämnen. Vidare skulle SSA-sekreterartjänstgöring kunna ingå. Även tjänster för enbart syo skulle kunna inrättas. I propositionen förordades vidare att arbetstiden skulle vara densamma som för nuvarande syo-konsulenter, dvs. 40 timmars arbetsvecka och semester.

De som nu har yrkesvalslärartjänster – tjänsterna utgör lärartjänster med nedsättning i undervisningsskyldigheten för syo – borde enligt propositionen få behålla dessa tjänster och i dem inräkna tjänstgöring som SSA-sekreterare. De skulle också vara behöriga till tjänster av det nya slaget.

Statsbidrag till verksamheten inom grundskolan skulle ges genom en utökning av den icke undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen motsvarande hittillsvarande specialdestinerade statsbidrag till syo. Statsbidragen till uppföljande syo och till de lokala planeringsråden skulle också föras över till nämnda del av förstärkningsresursen. Den del av tilläggsbidraget som täcker kostnaderna för yrkesvalslärarnas nedsättning av undervisningsskyldigheten skulle vidare överföras till förstärkningsresursen. Den del av syo-funktionärens lön som motsvarar undervisning skulle täckas som för annan undervisning, dvs. i huvudsak via basresurserna. Det

nya statsbidragssystemet skulle innehålla en spärr så att syo-insatserna behölls på lägst nuvarande nivå.

För gymnasieskolans del borde, enligt propositionen, statsbidraget till syo knytas till det befintliga systemet. Bidraget skulle baseras på ett visst elevunderlag och utformas så att det kunde inlemmas i den fria resursen föreslogs i propositionen (1981/82: 14) om förändringar i gymnasieskolans utformning och som riksdagen godkände (UbU 1981/82: 5, rskr 1981/82: 112). Bidraget skulle ha en omfattning som motsvarade hittillsvarande statliga kostnader för ändamålet. Föredraganden avsåg att återkomma med förslag till regeringen avseende statsbidragskonstruktionen för gymnasieskolan, som skulle kunna föreläggas riksdagen i budgetpropositionen 1982. Där (prop. 1981/82: 100 bil. 12) föreslogs sedermera en övergångsarrangering med ett schablonbidrag per elev. Förslaget avsåg endast budgetåret 1982/83, eftersom den nya tjänstekonstruktionen avsågs träda i kraft den 1 juli 1983.

Riksdagen godkände (UbU 1981/82: 6, rskr 1981/82: 115) vad som förordats i prop. 1981/82: 15 om att för syo-funktionen i grundskolan och gymnasieskolan samt för uppföljande skulle konstrueras statligt reglerade tjänster. Riksdagen beslöt att den nya organisationen i fråga om tjänster skulle börja tillämpas den 1 juli 1983. Riksdagen godkände de principer för statsbidrag till syo som förordats i propositionen. Riksdagen godkände också (UbU 1981/82: 23, rskr 1981/82: 252) vad som förordades i budgetpropositionen 1982 om principer för statsbidrag till syo att tillämpas fr. o. m. budgetåret 1982/83.

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) fick i januari 1982 regeringens uppdrag att lägga fram förslag till en ny utbildning för syo-funktionärer i skolväsendet. Enligt en till uppdraget fogad promemoria skulle utbildningen omfatta högst 120 poäng, innefatta syo, ämnesutbildning och praktisk-pedagogisk utbildning samt ha syo som huvudinnehåll.

UHÄ har redovisat uppdraget i en skrivelse i september 1982.

UHÄ har vid sina bedömningar ansett det lämpligast att den nya utbildningen generellt ger behörighet till tjänst i såväl grundskolan som gymnasieskolan. Ämbetet har funnit att det enda ämne som inom ramen 120 poäng kan kombineras med syo är samhällskunskap, eftersom det ämnet, till skillnad från alla andra som kan komma i fråga, innehållsmässigt i stort sett överensstämmer med och stöder syo-delen av utbildningen. UHÄ pekar samtidigt på att även med syo i kombination med samhällskunskap inom ramen för 120 poäng kommer den ämnesteoretiska utbildningen att ha vissa brister. Det gäller momenten ekonomi och kulturgeografi.

UHÄ anser emellertid inte att endast en kombination av syo och samhällskunskap bör komma i fråga. En sådan ordning skulle nämligen få till följd att antalet studerande på ämneslärarlinjerna i någon kombination med samhällskunskap måste minskas. Vidare skulle antalet lärare som undervisar i hela so-blocket (samhällsorienterande ämnen) på grundskolan kraftigt

minska. En risk för överskott på lärare i samhällskunskap skulle också uppstå. Det råder i dag endast en mindre brist på sådana lärare.

UHÄ förordar därför att syo även skall kunna kombineras med ämnena matematik, engelska, historia, religionskunskap och kemi. I så fall måste emellertid, enligt UHÄ, utbildningen omfatta 150 poäng för att ämnesmässigt motsvara vad som gäller ämneslärarlinjerna och samtidigt ha syo som det huvudsakliga innehållet. Förutsättningen att utbildningen skulle anordnas inom givna resursramar kan således, enligt UHÄ:s uppfattning, inte uppfyllas. Vidare föreslår UHÄ ett alternativ med vidareutbildning om 60 poäng för redan yrkesverksamma lärare, bl. a. lärare med utbildning för och erfarenhet från de yrkesinriktade linjerna i gymnasieskolan.

Skolöverstyrelsen (SÖ), arbetsmarknadsstyrelsen, rektorsämbetena vid universitetet i Stockholm, högskolan för lärarutbildning i Stockholm, universitetet i Uppsala, universitetet i Linköping, högskolan i Jönköping, högskolan i Karlstad och universitetet i Umeå, förvaltningsnämnden för förvaltningsnämndsområde IV vid universitetet i Lund, linjenämnden vid studie- och yrkesorienteringslinjen vid universitetet i Lund, Arbetsmarknadens yrkesråd, Centralorganisationen SACO/SR, JUSEK och Lärarnas riksförbund gemensamt, Svenska facklärarförbundet, Svenska föreningen för studie- och yrkesvägledning, Sveriges lärarförbund, Studievägledarföreningen vid universitetet i Göteborg, studie- och yrkesorienteringslinjens elevkår vid universitetet i Umeå, Umeå studentkår, studerande vid studie- och yrkesorienteringslinjen i Stockholm och syo-konsulenter vid gymnasieskolan i Östersund har inkommit med skrivelser i ärendet.

2 Föredragandens överväganden

2.1 Upphävande av beslut om en ny tjänstekonstruktion för syo

Ett huvudsyfte med den nya tjänstekonstruktionen för syo var att motverka den ofrivilliga deltidstjänstgöring som många syo-konsulenter tvingas till. Detta är också enligt min mening angeläget. En av vägarna dithän är att kombinera syo-funktionen med undervisning. UHÄ:s redovisning belyser flera problem som möter när det gäller att bygga upp en utbildning för den i detta syfte tänkta tjänstekategorin. Endast kombinationen syo-samhällskunskap kan, enligt UHÄ, rymmas inom den för kombinationsutbildningen angivna ramen 120 poäng. Samtidigt anser UHÄ att även andra kombinationer – som då kräver sammanlagt 150 poäng – bör komma i fråga. Enligt min mening ligger det mycket i att – om syo skall kombineras med vanlig ämneslärarundervisning – flera ämnen än samhällskunskap skall kunna ingå i tjänsterna. Jag anser det emellertid inte försvarbart att i nuvarande ekonomiska läge ge utbildningen den längd som UHÄ föreslår när det gäller kombination av syo och andra ämnen än samhällskunskap.

Förutsättningarna att förverkliga den beslutade ordningen har således på denna väsentliga punkt ändrats. Därutöver vill jag peka på följande.

I såväl grundskolan som gymnasieskolan minskar nu underlaget för lärartjänster ganska markant som en följd av dels viktiga besparingar, dels minskande elevunderlag. Enligt de prognoser som ligger till grund för lärarutbildningens dimensionering, kommer tillgången på behöriga lärare inom särskilt den samhällsvetenskapliga sektorn att vara god framöver. Det är inom den sektorn som nuvarande syo-konsulenter med hänsyn till sin utbildning i stor utsträckning torde få sin lärartjänstgöring förlagd, förutsatt att vidareutbildningsinsatserna i fråga om ämnesteorier skall hållas på en rimlig nivå. Det är också nuvarande syo-konsulenter som under lång tid kommer att utgöra den största gruppen nya syo-funktionärer. Risken är därför stor att underlag för de nya syo-funktionärernas undervisning kommer att saknas i avsevärd omfattning.

Mot denna bakgrund förordar jag att den beslutade ordningen med nya tjänster för syo eller syo i kombination med undervisning upphävs.

Mitt förslag medför att nuvarande syo-konsulent- och yrkesvalslärartjänster bör behållas tills vidare. I övrigt får den förändring jag föreslår inte några konsekvenser i förhållande till riksdagsbesluten med anledning av propositionen. Inte heller det reformerade statsbidragssystemet berörs av mina förslag.

2.2 Utgångspunkter för fortsatta överväganden om tjänstekonstruktionen för syo

Som jag redan nämnt instämmer jag i syftet bakom förslagen i prop. 1981/82: 15 om studie- och yrkesorientering. Det är ett problem att syo-konsulenterna i stor utsträckning tvingas till deltidstjänstgöring. Det är önskvärt att de knyts fastare, eller åtminstone i större omfattning, till skolans undervisande verksamhet och mera kommer in i yrkesförberedande och syo-anknutna moment av utbildningen. Frågan hur detta skall kunna göras måste övervägas ytterligare. Jag avser att ta initiativ till en ytterligare beredning inom utbildningsdepartementet med sikte på att ett nytt förslag skall föreläggas riksdagen senast i 1985 års budgetproposition. Jag vill här något uppehålla mig vid förutsättningarna för den fortsatta beredningen.

Med den i prop. 1981/82: 15 tänkta konstruktionen kan, som UHÄ påvisat, i flertalet fall inte mer än ett undervisningsämne utöver syon ingå i utbildningen och därmed i tjänsten. Lärartjänstgöringen kommer i det läget att bli ganska splittrad. En strävan på grundskolans högstadium är att så få lärare som möjligt skall undervisa i samma klass eller arbetsenhet. En ordning med syo-funktionärer undervisande som "ettämneslärare" skulle motverka detta. Vidare kan en sådan ordning försvåra den eftersträvarade integrationen av undervisningen i samhällsorienterande och naturorienterande ämnen i grundskolan.

Arbetslivsförberedelsen i skolan förbättras enligt min mening inte i första hand genom att syo-funktionärerna blir "vanliga" ämneslärare. Däremot kan och bör de givetvis gå in i undervisningen i de fall då de reguljära lärarna anser sig ha behov av deras expertmedverkan. Den möjligheten finns i dag och torde normalt utnyttjas inom ramen för syo-konsulentens tjänst. Ibland kan det också förekomma att syo-konsulenterna mera direkt tar över undervisning och därvid förordnas som timplärare.

Alla skolans lärare bör ha ett ansvar för arbetslivsförberedelsen. Men syo-funktionärerna har naturligtvis särskilt goda förutsättningar att tillföra undervisningen såväl sakkunskap som verklighetsförankring härvidlag. Det är därför viktigt att de engageras i undervisningen på de områden där deras särskilda kunskaper kan nyttiggöras. Denna medverkan bör utvecklas ytterligare. Det ankommer i första hand på de lokala skolledningarna och lärarna att genomföra detta.

Arbetslivsförberedelsen i vid mening är en av skolans viktigaste uppgifter. Inte minst i dagens arbetsmarknadsläge måste eleverna i skolan få goda kunskaper om vilka möjligheter som står till buds i fråga om utbildning och arbete. Lika viktig är kunskapen om hur arbetslivet fungerar och vilka villkor som gäller där. Det kan inte nog betonas hur väsentligt det är att ungdomar som går från skolan till arbetslivet vet vad de ger sig in på. Härtill kommer att en väl genomförd arbetslivsanknytning av undervisningen i sig har en studiemotiverande effekt. Eleverna bör i skolan inte bara få kunskaper, utan också få klart för sig vad kunskaperna skall vara bra för.

Skolan och kommunerna har på senare år fått ta på sig ett ökat ansvar för att komma till rätta med ungdomsarbetslösheten. Detta ansvar kan förväntas öka ytterligare. Många kommuner engagerar sig med egna insatser och medel i kampen mot ungdomsarbetslösheten. Hanteringen av dessa frågor från mera personella och administrativa utgångspunkter kan givetvis variera från kommun till kommun beroende på kommunstorlek, befintliga resurser och problemens skiftande art. Det kan dock, allmänt sett, vara en fördel om kommunerna mera flexibelt får förfoga över de tillgängliga resurserna. Frågan om utnyttjandet av syo-konsulenterna bör ses även i det perspektivet.

Sammanfattningsvis bör alltså förändringar i tjänstekonstruktionen för syo

- ta hänsyn till de mål och det arbetssätt som gäller för skolan i stort,
- motverka ofrivillig deltidstjänstgöring,
- tillgodose behoven av arbetslivsförberedelse i och syo-anknytning av undervisningen,
- underlätta ett flexibelt och rationellt utnyttjande av de samhälleliga resurserna för att bekämpa ungdomsarbetslösheten.

I någon utsträckning kan dessa mål för en ändrad tjänstekonstruktion för syo te sig motstridiga. Den kommande beredningen av hithörande frågor

får visa i hur hög grad så är fallet, liksom om det ändå kan finnas förutsättningar att komma till rätta med problemen.

2.3 Breddat innehåll i syo-konsulenttjänsterna

I avvaktan på resultatet av den fortsatta beredningen av frågan om en ändrad tjänstekonstruktion är det angeläget att inom nuvarande system göra vad som är möjligt för att motverka den ofrivilliga deltidstjänstgöringen bland syo-konsulenterna. En väg är att syo-konsulenterna engageras ytterligare i den kommunala ungdomsuppföljningen eller annan rent kommunal verksamhet.

3 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu anfört hemställer jag att regeringen dels föreslår riksdagen att

upphäva beslutet om en ny typ av statligt reglerade tjänster för syo-funktionen i grundskolan och gymnasieskolan samt för uppföljande syo,

dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag anfört om utgångspunkter för fortsatta överväganden om tjänstekonstruktionen för syo.

4 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredraganden har anfört för den åtgärd och det ändamål som föredraganden har hemställt om.

